

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Традиційна зимова календарно-побутова обрядовість українців Покуття кінця ХІХ – початку ХХІ ст. (загальноукраїнські риси та локальна специфіка)»

здобувача ступеня доктора філософії з галузі знань

03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

Романіва Михайла Григоровича

1. Актуальність теми дисертації

У час, коли Україна продовжує протистояти повномасштабній військовій агресії з боку північного сусіда, який намагається знищити нашу державність, а також заперечити право на суверенітет і незалежність, як ніколи нагальною справою є дослідження національної культури. Культурна спадщина українського народу у її регіональному багатстві та локальних виявах є беззаперечним доказом самобутності української нації та важливим аргументом проти шовіністичних інсинуацій російської пропаганди. Відтак студії спрямовані на вивчення цих питань належать до пріоритетних завдань сучасної наукової спільноти.

Як відомо культура є однією з невід’ємних ознак етносу, яка сформувалась упродовж його етнічної історії і характеризується певними спільними особливостями, що формують його єдність і водночас відрізняють від інших подібних утворень. Календарні звичаї та обряди є важливою складовою цієї культури.

Попри намагання тоталітарного комуністичного режиму нівелювати національні особливості календарна обрядовість тривалий час була однією з форм збереження національної ідентичності українського народу. Як приклад: у радянський період попри намагання влади знищити традиції колядування через їхній тісний зв’язок з «релігійним культом» – святом Різдва Христового – українці продовжували плекати давні звичаї та обряди як частину своєї духовної матриці.

Усе ж, попри присвячену календарно-побутовій обрядовості українців значну кількість спеціалізованих етнологічних праць, вона, включаючи зимовий цикл, дотепер репрезентована доволі нерівномірно з територіального погляду. Зокрема, вкрай вибірково у вказаному аспекті досліджене Покуття, на відміну від сусідніх історико-етнографічних районів Гуцульщини, Бойківщини, Північної Буковини та Поділля. Не кажучи вже про комплексне наукове дослідження, на сьогодні маємо і досить незначну кількість праць, присвячених зимовим святам українців Покуття, хоча самобутня культура краю безумовно заслуговує прискіпливішої уваги дослідників-народознавців. На цих теренах спостерігаємо стійке збереження календарно-побутових звичаїв та обрядів, для яких характерна ціла низка архаїчних реліктових явищ.

Важливим чинником у заповненні цієї наукової прогалини стали польові етнографічні матеріали, які автор зібрав в етнографічних експедиціях на теренах Покуття. Їх залучення дозволило охарактеризувати стан збереження традиції на сучасному етапі, а також більш докладно проаналізувати низку явищ народного календаря покутян.

Зважаючи на висловлене, тема цього дисертаційного дослідження актуальна і така, що матиме важливе теоретичне і практичне значення для реконструкції важливого сегмента традиційної культури українців.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 90/11 від 26 листопада 2020 року.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертація виконана на кафедрі етнології Львівського національного університету імені Івана Франка в рамках науково-дослідних тем: «Етнокультурна історія західноукраїнських земель: археологічний, етнологічний та історико-краєзнавчий аспекти» – тема в межах робочого часу викладачів (2018–2020), номер державної реєстрації 0118U000602; «Етнокультурна історія Карпато-Волинського регіону: археологічний, етнологічний та історико-краєзнавчий аспекти» – тема в межах робочого часу викладачів (2021–2023), номер державної реєстрації: 0121U110187.

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому викладено авторський підхід до реконструкції основних обрядових комплексів зимового циклу народного календаря покутян, висвітлення регіональних особливостей та локальної специфіки зимових свят, процесу трансформації низки явищ зимової обрядовості впродовж ХХ століття.

Простежено церковно-християнську та побутову складову зимової календарно-побутової обрядовості, виокремлено головні теми (пошанування предків, аграрна, скотарська, матримоніальна, апотропеїчна) найважливіших зимових свят Введення, св. Андрія, Святого вечора, Різдва, Нового року, Богоявлення та Стрітіння. Проведена збирацька робота автора з накопичення і введення до наукового обігу нових польових етнографічних матеріалів з різних місцевостей історико-етнографічного району Покуття значно розширила джерельну базу дослідження. Вивчення матеріалів опублікованих джерел (народознавчих розвідок, мемуарів, періодики) дало здобувачеві змогу всеохопно висвітлити обрядово-звичаєву структуру зимового циклу народного календаря покутян, наголосити на найбільш колоритних (звичай «полазник», андріївські дівочі гадання, локальні вияви традиції колядування, практики виготовлення та застосування йорданських свічок-трійць) та архаїчних (специфічні атрибути облаштування святвечірнього столу,

новорічний звичай «ходіння з бичками», обходи дворів групами ряджених під час різдвяних та новорічних свят) явищах. Результати проведеного дослідження засвідчили збереженість на Покутті колоритного обряду «Маланка» з самобутніми рисами, багатим фольклорним супроводом, ритуалізованими бешкетами, танцями ряджених персонажів, обрядовим вмиванням тощо. Дисертант відзначив тенденцію до популяризації впродовж недавнього часу покутської традиції маланкування у селі Белелуя, яку внесли до переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Дисертант зауважив тематичну та географічну нерівномірність у дослідженні зимових звичаїв та обрядів українців Покуття, водночас зумів провести на основі опублікованих раніше джерел та нових польових етнографічних матеріалів системне дослідження.

Вагомим внеском є використання мультидисциплінарного підходу, що проявилось у застосуванні здобувачем даних з суміжних галузей наукового знання: фольклористики, діалектології та краєзнавства.

Дисертант обґрунтував висновок, згідно з яким підтверджується перспективність подальшого дослідження традиційної культури Покуття як своєрідного і багатого на архаїку історико-етнографічного району України, особливо в умовах сучасних загроз та викликів для етнокультурної спадщини українського народу.

Наведені у дисертаційній роботі результати дослідження й опубліковані у наукових статтях належать автору та є його науковим доробком.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Одержані результати є науково обґрунтованими й достовірними, оскільки повністю базуються на принципах історизму, наукової об'єктивності, системності та комплексності джерел. Результати наукових досліджень неодноразово апробовано у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях і перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

Вперше:

- комплексно розглянуто зимову календарно-побутову обрядовість покутян як окрему ділянку традиційної культури;
- системно введено до наукового обігу значний масив нових польових етнографічних матеріалів з досліджуваної теми;
- охарактеризовано окремі звичаї та обряди у структурі зимових свят, які засвідчують етнографічну специфіку Покуття як історико-етнографічного району України.

Доповнено і уточнено:

- окреслення інваріантної основи та варіативних рис, які властиві для календарної обрядовості зимового циклу народного календаря покутян;
- стан побутування зимових календарних звичаїв, обрядів, вірувань, повір'їв, ритуальних заборон тощо на сучасному етапі та залежність ступеня дотримання святкових звичаїв населенням Покуття від низки факторів.

Набули подальшого розвитку твердження про те, що:

- виразну присутність поминальних мотивів у різдвяно-водохресній обрядовості українців;
- християнське трактування у народній свідомості більшості святкових традицій зимового періоду і вагоме значення Церкви в обрядовому житті українців Покуття;
- незаперечну єдність форм і змісту зимової календарної обрядовості покутян із загальноукраїнською традицією.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

6.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Романів М. Філарет Колесса – дослідник зимової календарно-побутової обрядовості (До 150-річчя від дня народження вченого). *Науково-теоретичний альманах Грані*. Дніпро, 2021. Вип. 9 (Т. 24). С. 14–21.
2. Романів М. Специфіка зимової обрядовості покутян: новорічний звичай «бички». *Народознавчі зошити*. Львів, 2023. № 3. С. 614–622.
3. Romaniv M. Winter calendar and household rituals of Pokuttia in the works of polish ethnographers of the last third of 19th – early 20th century. *History pages*. Kyiv, 2023. Vol. 55. S. 59–71 / Романів М. Зимова календарна обрядовість українців Покуття у працях польських народознавців останньої третини ХІХ – початку ХХ ст. *Сторінки історії*. Київ, 2023. Вип. 55. С. 59–71.

7. Апробація основних результатів у періодичних наукових виданнях інших держав, а також дослідженнях на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

1. Romaniv M. The tree in winter customs and rituals of ukrainians of Pokuttia (on the materials of field ethnographic expeditions). *Spheres of culture: journal of philology, history, social and media communication, political science and cultural studies*. Lublin, 2019. Vol. XX. S. 117–126.

2. Романів М. Андріївські вечорниці як традиційна форма дозвілля молоді на Городенківщині. *Матеріали VII краєзнавчої конференції «Історичні пам'ятки Галичини»*. Львів, 2020. С. 67–71.

3. Романів М. Свято Введення у народних віруваннях українців Покуття. *Abstracts of I International scientific and practical conference "The wordl of science and innovation"*. London, 2020. С. 408–414.

4. Романів М. Різництво у традиційному побуті покутян у період пилипівського посту. *Збірник доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції у музеї народної архітектури та побуту у Львові імені Климента Шептицького «Персоналії. Традиції. Поступ»*. Львів, 2021. С. 224–228.

5. Романів М. Матеріали про зимову календарно-побутову обрядовість у праці Філярета Колесси «Людові вірування на Підгір'ю в селі Ходовичах Стрийського повіту». *Міжнародна наукова конференція «Восьмі Колессівські читання (до 150-річчя з дня народження Філярета Колесси)»*. Львів, 2021. Режим доступу: <https://philology.lnu.edu.ua/conference/vosmi-kolessivski-chytannia>.

6. Романів М. Традиційна духовна культура як чинник розвитку регіонального туризму (на прикладі новорічного обряду «Маланка»). *Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Перспективи розвитку науки, освіти і технологій в контексті євроінтеграції»*. Кропивницький, 2022. С. 60–61.

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Положення та узагальнення дисертації можуть бути використані для подальших історико-етнографічних і краєзнавчих студій Покуття, внесення певних елементів зимової обрядовості до переліку нематеріальної культурної спадщини України з метою їх подальшого збереження та популяризації для посилення туристичної привабливості регіону. Матеріали, вміщені в дослідженні, можуть бути використані під час написання навчально-методичних посібників для закладів середньої та вищої освіти з народознавства, розробки спеціальних курсів зі святково-обрядової культури українців.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення одержаних результатів дисертації визначається тим, що нагромаджений фактичний матеріал, спосіб його узагальнення та

систематизації, наведені висновки роботи дозволяють ґрунтовно вивчити етнокультурну історію України як фактор збереження національної ідентичності в контексті глобалізаційних впливів та сучасних викликів. Отримані результати можна використати в науково-дослідній діяльності при подальшому вивченні народознавчих студій, під час складання університетських навчальних курсів і підготовці навчально-методичних посібників для загальноосвітніх навчальних закладів.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

Дисертацію заслухано та обговорено на науковому семінарі кафедри етнології Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 5 від 11 березня 2024 року). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було висунуто.

Дисертаційна робота Романіва Михайла Григоровича «Традиційна зимова календарно-побутова обрядовість українців Покуття кінця ХІХ – початку ХХІ ст. (загальноукраїнські риси та локальна специфіка)» є завершеною науковою працею в межах поставлених завдань, у якій висвітлено комплексне дослідження зимової календарно-побутової обрядовості Покуття (обряди з їхніми дійовими особами та атрибутами, звичаї, світоглядні уявлення, повір'я, вірування, вербальні компоненти), загальноукраїнські риси та локальні особливості цього комплексу.

Результати дисертаційного дослідження висвітлено у дев'яти публікаціях. Із них 3 опубліковано у виданнях, які включені до Переліку наукових фахових видань України, 1 стаття у періодичному науковому виданні іншої держави (Польща), 5 – у тезах та матеріалах конференцій.

На основі вищесказаного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертаційна робота «Традиційна зимова календарно-побутова обрядовість українців Покуття кінця ХІХ – початку ХХІ ст. (загальноукраїнські риси та локальна специфіка)» **відповідає** Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 року № 759), та п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої

освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502).

2. Дисертація відповідає спеціальності 032 «Історія та археологія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»).

3. Наукові праці Романіва Михайла Григоровича, опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають пунктам 8-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502).

4. Дисертація «Традиційна зимова календарно-побутова обрядовість українців Покуття кінця ХІХ – початку ХХІ ст. (загальноукраїнські риси та локальна специфіка)» здобувача Романіва Михайла Григоровича рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні фахового семінару,
завідувач кафедри етнології
д-р іст. наук, проф.

Роман СІЛЕЦЬКИЙ

11 березня 2024 року

Підпис проф. Романа СІЛЕЦЬКОГО засвідчую.
Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка
доц.



Ольга ГРАБОВЕЦЬКА